

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

مرکز پژوهش‌های آموزشی

سری گزارش طرح‌های پژوهشی شماره ۱

آموزش عامی و جذب دانشجویان خارجی

مؤلف

دکتر غلامرضا ذاکر صالحی

سرشناسه	:	ذاکر صالحی، غلامرضا، ۱۳۴۰-
عنوان و نام پدیدآور	:	آموزش عالی و جذب دانشجویان خارجی / مؤلف غلامرضا ذاکر صالحی
مشخصات نشر	:	تهران: مؤسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری	:	۱۵۳ ص.
فروست	:	سری گزارش طرح‌های پژوهشی؛ شماره ۱.
شابک	:	۹۷۸-۹۶۴-۶۴۵۱-۷۵-۹
وضعیت فهرست‌نویسی	:	فیبا
موضوع	:	دانشجویان خارجی
موضوع	:	دانشگاه‌ها و مدارس عالی--پذیرش
موضوع	:	آموزش عالی--هدف‌ها و نقش‌ها
شناسه افزودن	:	مؤسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی
رده بندی کنگره	:	LB ۱۳۹۵۲۳۷۵ ۱۳۲۱۸/۵
رده بندی دیویی	:	۰۱۶/۲/۸
شماره کتابشناسی ملی	:	۲۱۰۳۳۸۰

نام کتاب: آموزش عالی و جذب دانشجویان خارجی

مؤلف: دکتر غلامرضا ذاکر صالحی

ویراستار ادبی: فروزنده سعادت‌مند

مدیر اجرایی انتشارات: فریده جعفری

صفحه‌آرایی: مرگام مهدوی

ناشر: مؤسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی

سال چاپ: ۱۳۹۵

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

نوبت چاپ: اول

لینوگرافی، چاپ و صحافی: افرنده

قیمت: ۱۲۰۰۰۰ ریال

نشانی: تهران، خیابان نلسون ماندلا، کوچه گل‌فام، شماره ۷۰، کد پستی ۱۹۱۵۶۷۳۴۸۱

تلفن: ۲۲۰۱۰۶۱۶-۱۷۲۲۰۵۰۳۳۸ دورنگار:

کلیه حقوق اعم از چاپ و تکثیر، نسخه‌برداری، ترجمه و جز اینها برای ناشر محفوظ است

(نقل مطالب با ذکر مأخذ بلامانع است)

فهرست مطالب

۱	پیشگفتار مؤلف.....
۱	مقدمه.....
۵	جذب دانشجویان خارجی: آموزه‌های نظری و الگوهای عملی.....
۵	تعریف دانشجوی بین‌المللی.....
۵	برترین کشورهای مبدأ.....
۶	کشورهای مقصد دانشجویان بین‌المللی.....
۷	کشورهای میزبان: ایالات متحده، انگلستان و استرالیا.....
۸	کشورهای میزبان: آلمان و فرانسه.....
۸	کشورهای میزبان: کانادا و نیوزیلند.....
۹	کشورهای مالزی، سنگاپور و چین.....
۲۸	آموزه‌های نظری.....
۳۱	۱- ظهور آموزش عالی به مثابه یک کسب و کار.....
۳۱	۲- عامل تغییر اجتماعی، سیاسی و فرهنگی.....
۳۳	۳- تحرک و جابه‌جایی دانشجویان.....
۳۴	۴- آموزش چند فرهنگی.....
۳۵	۵- پدیده آموزش اضافی.....
۳۶	۶- مدل جاذبه-دافعه (کشش و رانش).....
۴۰	بین‌المللی کردن برنامه درسی.....
۴۰	اهداف اصلی بین‌المللی کردن برنامه درسی.....
۴۲	الگوهای جذب دانشجویان خارجی.....
۴۲	۱- الگوی اقتصادی: نمونه استرالیا.....
۴۳	۲- الگوی علمی-آموزشی: نمونه آلمان.....
۴۳	۳- الگوی فرهنگی: نمونه ایران در دهه‌های گذشته.....
۴۴	برنامه‌های مبادله دانشجویی.....
۴۵	انواع برنامه‌های مبادله.....
۴۵	برنامه‌های مبادله ملی.....
۴۶	برنامه‌های مبادله بین‌المللی.....
۴۷	تجارب راهبردی و مطالعات خاص کشورهای مختلف.....
۴۷	قاره اروپا.....
۴۷	برنامه اراسموس.....

۴۸	تصویب و رشد و توسعه
۴۸	برنامه یادگیری مادام العمر در سال‌های ۲۰۰۷-۲۰۱۳
۴۸	اراسموس ماندوس (MUNDUS)
۴۹	جزئیات بیشتر
۵۰	برنامه تحصیلات دانشگاهی فراسوی اروپا (TEMPUS)
۵۱	برنامه اراسموس: عوامل مؤثر بر جریانات تحرک و جابه‌جایی بین‌المللی دانشجویان
	برنامه اراسموس: تحرک (جابه‌جایی) دانشجویان در اروپا: یک مسافرت فکری، فرهنگی و آکادمیک؟
۵۱	برخی از بازتاب‌های مفهومی و یافته‌های تجربی
	برنامه اراسموس: تأثیر جابه‌جایی اراسموس بر آموزش حرفه‌ای و توسعه قابلیت‌های فردی دانشجویان
۵۲	
۵۲	فرایند آموزش دانشجویان در برنامه تبادل اراسموس
۵۲	اروپا: عوامل مؤثر بر تحرک بین‌المللی دانشجویان
۵۳	اروپا: جابه‌جایی (تحرک) دانشجویان در EHEA
۵۴	اتحادیه اروپا: تحرک و جابه‌جایی دانشجویی در سطح بین‌الملل و فرایند بولونیا
۵۵	اتحادیه اروپا: مشاغل آینده و تحرک و جابه‌جایی بین‌المللی دانشجویان
۵۵	اتحادیه دانشجویان اروپا: برنامه آری ۲۰۱۲ اتحادیه دانشجویان اروپا (ESU)
۵۶	اروپا: رابطه کیفیت دانشگاه با جریانات دانشجویی بین‌المللی
۵۶	اروپا: دلایل اقتصادی مهاجرت از دیدگاه دانشجویان اروپایی
۵۷	اروپا: چالش برای جذب دانشجویان بین‌المللی در کشورهای انگلیسی زبان
۵۷	اروپا: سیستم شبکه‌ای فناوری اطلاعات برای حمایت از جابه‌جایی دانشجویان
۵۸	کشور انگلستان: بازارهای محلی و گرایش‌ها به سمت گروهی دانشجویی بین‌المللی و جنسیتی
۵۸	کشور انگلستان: دانشجویان بین‌المللی در آموزش عالی: بازار و انتخاب
۵۹	کشور انگلستان: سیاست جذب دانشجویان و کارکنان شایسته بین‌المللی به این کشور
	کشور انگلستان: انگیزه دانشجویان بین‌المللی برای تحصیل در کشور بر اساس تمرکز بر انتخاب و
۵۹	تصمیم‌گیری دانشجویان آفریقایی
۶۰	کشور دانمارک: روش‌های جذب دانشجویان بین‌المللی در دانشگاه‌های دانمارک
۶۰	کشور دانمارک: مرتبط ساختن تحرک و جابه‌جایی بین‌المللی دانشجویی با مهاجرت تخصصی
۶۱	کشور سوئد: تبادل دانشجویان پرستاری سبب افزایش آگاهی فرهنگی می‌شود؟
۶۱	کشور ایتالیا: تحرک و جابه‌جایی دانشجویان و جذابیت دانشگاه‌ها
	کشور ایتالیا: دلایل مهاجرت‌های علمی: نتایج به‌دست آمده از مقایسه جریان‌های مهاجرت به داخل و خارج محققان ایتالیایی
۶۲	کشور هلند: نتایج یادگیری تحرک و جابه‌جایی بین‌المللی در دو مؤسسه آموزش عالی
۶۳	کشور رومانی: مهاجرت دانشجویان رومانیایی در اروپا

- کشور رومانی: آیا آماده حضور دانشجویان بین‌المللی هستیم؟ دانشگاه ما پنجره و آینه است..... ۶۳
- کشور لیتوانی: شایستگی‌های در حال توسعه: مورد مطالعه تحرک (نقل و انتقال) دانشجویان ۶۴
- کشور آلمان: تحرک دانشمندان بین‌المللی: جایگاه علم و انتقال فناوری ۶۴
- کشور آلمان: جابه‌جایی محققان بین‌المللی و کانون (منبع) انتقال فناوری ۶۵
- کشور آلمان: آمادگی برای جابه‌جایی بین‌المللی و مقدمات آن ۶۵
- کشور پرتغال: رفتن به خارج از کشور برای تحصیل: روند جابه‌جایی و انگیزه‌های محققان پرتغالی ۶۵
- کشور اتریش: شناخت قابلیت‌های جابه‌جایی، ویژگی، انگیزه در تصمیم: مطالعه‌ای از جابه‌جایی دانشمندان و محققان حرفه‌ای اتریشی ۶۶
- کشور لهستان: تأثیر جابه‌جایی دانشجویان بین‌المللی بر اشتغال و مسیر حرفه‌ای: نظرسنجی وسیع از دانش‌رویان سابق لهستانی ۶۶
- کشور لهستان: رضایت دانشجویان بین‌المللی از جابه‌جایی: یک نظرسنجی وسیع از دانشجویان سابق لهستانی ۶۷
- قاره اقیانوسیه ۶۷
- کشور استرالیا: تحرک و جابه‌جایی بین‌المللی دانشجویان دانشگاه‌های استرالیا ۶۷
- کشور استرالیا: پیامدهای تغییر سیاست مهاجرت تخصصی برای دانشگاه‌ها ۶۷
- کشور نیوزلند: سازماندهی تحرک و جابه‌جایی دانشجویی: عوامل آموزش و مهاجرت دانشجویی ۶۸
- کشور استرالیا: گنجاندن تحرک و جابه‌جایی دانشجویان بومی در برنامه تحقیقاتی آموزش جهانی ۶۹
- کشور استرالیا: تدابیر نهادی برای پویایی فرهنگ سیاسی ۶۹
- کشور استرالیا: برنامه‌ها و و فوق برنامه‌های آموزشی حامی تجربه‌های پیشرفته در زمینه تحرک و جابه‌جایی بین‌المللی آموزش ۷۰
- کشور استرالیا: مقررات حقوق بشر دانشجویان مهاجر ۷۱
- کشور استرالیا: تجربه تحصیل در خارج از کشور دانشجویان چینی ۷۱
- کشور استرالیا: راهبردی برای دانشجویان خارجی در استرالیا ۷۲
- قاره آسیا ۷۲
- قاره آسیا: تغییر الگوهای تحرک و جابه‌جایی دانشجویی ۷۲
- کشورهای اسلامی: تحرک و جابه‌جایی در آموزش عالی ۷۳
- کشور ایران: موانع و مشکلات جذب دانشجویان خارجی ۷۳
- کشور ژاپن: غلبه بر معضل زبان ۷۹
- کشور سنگاپور: ایجاد سرمایه انسانی ۷۹
- کشور هند: نقل و انتقال دانش و تشریک مساعی: مهاجران علمی به‌عنوان عوامل توسعه ۸۰
- منطقه باسیفیک: تحرک علمی و شبکه‌های دانشی در کشورهای دارای میزان مهاجرت بالا ۸۰
- کشور مالزی: تحقیقی درباره دانشجویان بین‌المللی در کشورهای میزبان سنتی و مالزی ۸۰

- کشور ترکیه: جذب دانشجویان بین‌المللی و جلب رضایت آنها ۸۱
- کشور تایلند: افزایش آگاهی چند فرهنگی از طریق فعالیت‌های یادگیری و برنامه‌های تکمیلی ۸۱
- کشور چین: دانشجویان چینی مشغول به تحصیل در خارج از کشور ۸۲
- کشور ویتنام: مهاجرت دانشجویان ویتنامی: روندهای گذشته و حال ۸۲
- رژیم صهیونیستی اسرائیل: تأثیر جنگ بر تحرک و جابه‌جایی بین‌المللی دانشجویان ۸۳
- قاره آمریکا ۸۳
- برنامه‌های تحصیل در ایالات متحده آمریکا ۸۳
- تاریخچه ۸۴
- روند و گرایش‌ها ۸۵
- مزایا ۸۷
- انواع برنامه‌ها ۸۷
- چهار مدل برنامه پایداری ۸۸
- حامی مالی برنامه ۸۸
- روندهای جهانی مهاجرت دانشجویان به کشور آمریکا ۸۹
- زمینه بین‌المللی مهاجرت دانشجویان ۹۰
- کشور آمریکا: تحرک و جابه‌جایی بین‌المللی دانشجویان در یک نگاه ۹۴
- کشورهای مبدأ دانشجویان بین‌المللی در کشور آمریکا ۹۴
- مقصدهای عمده دانشجویان بین‌المللی در کشور آمریکا ۹۴
- راهکارهایی برای مؤسسات و دانشجویان ۹۵
- کشور آمریکا: موردی از ارزیابی نتایج آموزشی تحصیلی دانشجویان از کشور ۹۶
- کشور آمریکا: تجارب تحصیل فرامرزی دانشجویان بازرگانی سیاست‌ها: فرصت‌ها و چالش‌ها ۹۶
- کشور آمریکا: برنامه‌های آموزش خارج از کشور رشته بازرگانی: دانشجویان آمریکایی رشته بازرگانی چه فکر می‌کنند؟ ۹۷
- کشور آمریکا: تحرک و جابه‌جایی بین‌المللی دانش‌آموختگان کارشناسی در آمریکا ۹۷
- بین‌المللی کردن دانشگاه‌های برزیل: ایجاد سیاست‌های ملی منسجم ۹۸
- کشور برزیل: علم بدون مرز، مهاجرت علمی برزیلی‌ها در برنامه CNPq/MCT ۹۸
- کشور کانادا: تبادل دانشجو میان کشورهای کانادا و اروپا برای آموزش پیشرفته ارتقای سلامت (CEIHPAL) ۹۹
- کشور کانادا: استراتژی آموزش بین‌المللی کانادا ۹۹
- کشور شیلی: اتمام زمین: مهاجرت دانشجویان جنوب شیلی ۱۰۰
- جمع‌بندی ۱۰۱
- بررسی محیط کشور ایران و تدوین راهبردی مناسب برای جذب دانشجویان خارجی ۱۰۳
- یافته‌های وضعیت محیط داخلی و خارجی ۱۰۳

عوامل دارای اولویت محیط داخلی.....	۱۰۹
رتبه‌بندی استراتژی‌های جذب دانشجویان خارجی در کشور ایران.....	۱۱۴
چشم‌انداز جذب دانشجویان خارجی در کشور ایران.....	۱۱۸
موانع و مشکلات و راهکارها: یافته‌های کیفی پنل خبرگان.....	۱۱۹
الف. موانع و مشکلات جذب دانشجویان خارجی.....	۱۱۹
ب. ایده‌های راهبردی مطرح شده.....	۱۲۳
اقدامات اساسی.....	۱۳۰
راهبرد اول.....	۱۳۰
اقدامات اساسی متناظر با راهبرد اول.....	۱۳۰
راهبرد دوم.....	۱۳۱
اقدامات اساسی متناظر با راهبرد دوم.....	۱۳۱
راهبرد سوم.....	۱۳۲
اقدامات اساسی متناظر با راهبرد سوم.....	۱۳۲
راهبرد چهارم.....	۱۳۲
اقدامات اساسی متناظر با راهبرد چهارم.....	۱۳۲
راهبرد پنجم.....	۱۳۳
اقدامات اساسی متناظر با راهبرد پنجم.....	۱۳۳
راهبرد ششم.....	۱۳۳
اقدامات اساسی متناظر با راهبرد ششم.....	۱۳۴
راهبرد هفتم.....	۱۳۴
اقدامات اساسی متناظر با راهبرد هفتم.....	۱۳۴
راهبرد هشتم.....	۱۳۵
اقدامات اساسی متناظر با راهبرد هشتم.....	۱۳۵
راهبرد نهم.....	۱۳۶
اقدامات اساسی متناظر با راهبرد نهم.....	۱۳۶
راهبرد دهم.....	۱۳۷
اقدامات اساسی متناظر با راهبرد دهم.....	۱۳۷
راهبرد یازدهم.....	۱۳۷
اقدامات اساسی متناظر با راهبرد یازدهم.....	۱۳۷

۱۳۸	راهبرد دوازدهم:
۱۳۸	اقدامات اساسی متناظر با راهبرد دوازدهم:
۱۳۹	راهبرد سیزدهم:
۱۳۹	اقدامات اساسی متناظر با راهبرد سیزدهم:
۱۳۹	راهبرد چهاردهم:
۱۳۹	اقدامات اساسی متناظر با راهبرد چهاردهم:
۱۴۱	جمع‌بندی:
۱۴۵	فهرست منابع:

فهرست جدول‌ها

۱۱	جدول ۱. درآمد کشور از جذب دانشجویان خارجی به میلیارد دلار:
۱۳	جدول ۲. سیر تحول تعداد دانشجویان خارجی در جهان:
۱۶	جدول ۳. میزان برتر دانشجویان در راسر دنیا در سال‌های ۲۰۱۲ و ۲۰۱۳:
۱۸	جدول ۴. طبقه‌بندی کشورهای مهم در زمینه جذب دانشجویان بین‌المللی:
۱۹	جدول ۵. روند رشد دانشجویان خارجی در جهان:
۲۰	جدول ۶. تقاضا برای تحصیل در دانشگاه‌های ایران:
۲۲	جدول ۷. تعداد دانشجویان خارجی برخی از کشورهای آسیای رقیب ایران:
۲۶	جدول ۸. تعداد دانشجویان خارجی ایران در سال تحصیلی ۱۳۹۳:
۲۶	جدول ۹. توزیع فراوانی و میانگین نظرهای اعضای هیئت علمی دانشجویان بین‌المللی در خصوص موانع فرهنگی:
۲۵	جدول ۱۰. توزیع فراوانی و میانگین نظرهای اعضای هیئت علمی و دانشجویان بین‌المللی در خصوص موانع سیاسی:
۲۶	جدول ۱۱. اولویت بندی گویه‌های موانع پذیرش دانشجویان خارجی:
۲۷	جدول ۱۲. مقصد برتر انتخاب شده دانشجویان آمریکایی برای تحصیل:
۸۶	جدول ۱۳. تغییرات تعداد دانشجویان خارجی در ایالات متحده آمریکا براساس کشور مبدأ:
۹۳	جدول ۱۴. دانشجویان بین‌المللی ایالات متحده آمریکا بر اساس مقطع تحصیلی:
۹۳	جدول ۱۵. نقاط قوت از نظر مدیران و خبرگان:
۱۰۳	جدول ۱۶. نقاط ضعف از نظر مدیران و خبرگان:
۱۰۴	جدول ۱۷. فرصت‌ها از نظر مدیران و خبرگان:
۱۰۷	جدول ۱۸. تهدیدات و محدودیت‌ها از نظر مدیران و خبرگان:
۱۰۸	جدول ۱۹. نقاط قوت و ضعف (محیط داخلی):

- جدول ۲۰: فرصت و تهدید (محیط خارجی) ۱۱۰
- جدول ۲۱: ماتریس **swot** و راهبردهای متناظر ۱۱۲
- جدول ۲۲: **One-Sample Test** ۱۱۵
- جدول ۲۳: اولویت بندی استراتژی‌ها ۱۱۶
- جدول ۲۴: آزمون خی دو ۱۱۷

فهرست نمودارها

- نمودار ۱. روند رشد ثبت‌نام دانشجویان بین‌المللی در کشور آمریکا ۱۴
- نمودار ۲. سهم کشورهای دانشجویپذیر از ثبت نام شدگان در سال ۲۰۱۴ ۱۵
- نمودار ۳. کل دانشجویان بین‌المللی در سال ۲۰۱۴: ۵/۴ میلیون نفر ۱۵
- نمودار ۴. میزبان برتر دانشجویان در سراسر دنیا در سال‌های ۲۰۱۲ و ۲۰۱۳ ۱۶
- نمودار ۵. تعداد ثبت‌نام دانشجویان خارجی به میلیون نفر در سال‌های مختلف ۱۷
- نمودار ۶. مبدأ و مقصد دانشجویان خارجی در سراسر جهان ۱۸

فهرست شکل‌ها

- شکل ۱. جنبه‌های مختلف بین‌المللی شدن آموزش عالی ۲
- شکل ۲. الگوهای جذب دانشجویان خارجی ۴۴
- شکل ۳. تعداد و درصد دانشجویان بین‌المللی در کشورهای میزبان در سال‌های ۲۰۰۹-۲۰۰۲ ۹۲

پیشگفتار مؤلف

در دو دهه اخیر تعداد دانشجویان بین‌المللی در سطح جهان با رشد چشمگیری مواجه بوده است. در سالهای اخیر نیز روند تحرک بین‌المللی دانشجویان دستخوش تغییراتی شده است. تغییر جهت تحرک متقاضیان آموزش عالی بین‌المللی به سوی آسیای جنوب شرقی، ورود رقبای تازه به حوزه عرضه‌کنندگان آموزش بین‌المللی مانند مالزی، سنگاپور، قطر، کره جنوبی و همچنین افزایش سهم دانشجویان آسیایی به پنجاه درصد کل دانشجویان بین‌المللی جهان پیچیدگی و اهمیت موضوع را افزایش داده است. از سویی، فرصت‌ها و ظرفیت‌های جدیدی برای کشور ایران خلق شده است. اکنون با مسابقه‌ای تمام عیار و دو ماراتن بین کشورهای مختلف منطقه و جهان در این زمینه مواجه هستیم. نظام‌های آموزش عالی رقیب هم در قلمرو چشم‌اندازسازی و سیاست‌گذاری و هم تمهید زیرساخت‌های لازم حتی در عرصه بازاریابی و تبلیغات فعال شده‌اند.

جذب دانشجویان خارجی در چند نقطه جتبه‌ای از بین‌المللی شدن دانشگاه‌ها را پوشش می‌دهد، محرکی است که به صورت تدریجی و اجباری موجب تکمیل سایر زیرساخت‌های بین‌المللی شدن نیز می‌شود. رمز و راهبرد راهبردی موضوع در همین نکته است.

در لایحه برنامه ششم توسعه کشور موضوع بین‌المللی شدن دانشگاه‌ها و جذب دانشجوی خارجی به‌عنوان الزام و راهبرد مطرح شده است، اما مهم این است که چگونه این ایده مورد اجماع به سیاست و راهبرد و سپس، اقدامات اجرایی تبدیل شود.

انگیزه اصلی از نگارش این کتاب آن است که هم اکنون مدیران و کارشناسان آموزش عالی کشور نیازمند ایده و کسب اطلاع از وضعیت و روند برنامه‌های موجود در سطح جهان هستند. بدین‌منظور، در این کتاب حدود یکصد و پنجاه مقاله که حاوی بحارب راهبردی کشورهای مختلف جهان است، مطالعه و تلخیص و در قالب تقسیم‌بندی جغرافیایی به هکلیک قاره‌های امریکا، اروپا، آسیا، آفریقا و استرالیا سازماندهی و ارائه شده است. در بخش دیگر این کتاب یافته‌های مربوط به تحلیل محیط داخلی و خارجی ایران و تدوین راهبرد بهینه عرضه شده است.

هم اکنون با توجه به مساعدتر شدن فضای بین‌المللی، مدیران دانشگاهی، که مراکز آنها دارای مزیت نسبی برای ورود به این قلمرو است، باید به تمهید زیرساخت‌های آموزشی، پژوهشی، فرهنگی و اجتماعی، زبانی، حقوقی، مدیریتی، عمرانی و فنی لازم اهتمام کنند، آنچه

در ادبیات مربوط از آن به بین‌المللی شدن در خانه (Internationalization at home) تعبیر شده است.

چند مقدمه لازم دیگر در این عرصه عبارت‌اند از: ۱. گشودگی (openness) ساختارها و برنامه‌ها و همراهی بخش‌های اداری و بروکراتیک؛ ۲. اجماع نظر و تعهد (Commitment) مدیران و دست‌اندرکاران در سه سطح کلان، میانی و خرد؛ ۳. هماهنگی و انسجام بین بخش‌های مختلف کشور در درون و بیرون نظام آموزش‌عالی برای تسهیل و جهش در جذب دانشجویان خارجی؛ ۴. پرهیز از سطحی شدن، پاپیولار شدن و مبتذل شدن این ایده و توجه به الزامات کلی آن.

امید است این اثر بتواند بخشی از خلأهای موجود در زمینه متون مکتوب و ایده‌های مدون و مطالعه شده را پر کند. در پایان، نگارنده از راهنمایی‌ها و رهنمودهای استادان و صاحب‌نظران برای تکمیل و نابخشی به این کتاب استقبال می‌کند.

غلامرضا ذاکرمصالحی

رئیس هیأت مدیره پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی

زمستان ۱۳۹۴

مقدمه

توسعه علمی حرکتی چند وجهی است که در ظرف محیط بین‌المللی رخ می‌دهد. پدیده جهانی شدن اقتصاد و فرهنگ از سویی و موضوع جهان وطن بودن علم و فناوری از سوی دیگر، روند رو به رشد فعالیت‌های بین‌المللی را افزایش داده است. حرکت آزاد و بدون محدودیت سرمایه، اطلاعات و ایده‌ها در سطح جهان که تحرک و جابه‌جایی دانشجویان و پژوهشگران و نوآوران بخشی از آن است، بن‌مایه تشکیل سرمایه انسانی در چارچوب و استاندارد جهانی است.

برخی از مزایای بین‌المللی شدن آموزش عالی عبارت‌اند از: ارتقای هویت ملی و ابزار معرفی فرهنگ ملی، رشد پیردهان اقتصادی، رشد رقابت اقتصادی، معرفی علم به‌عنوان منبع اقتصادی، گسترش امنیت ملی و ارتقای فهم و درک متقابل بین‌المللی.

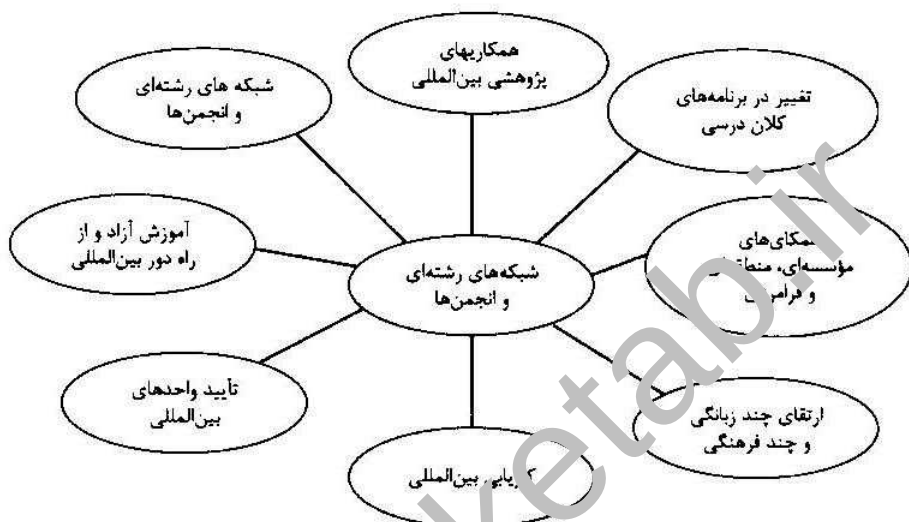
امروزه، کشورها با ارتقای سطح همکاری‌ها و تبادلات بین‌المللی علمی نه تنها مشروعیت جهانی و منزلت کسب می‌کنند، بلکه به نوسازی اقتصاد، کارآمدی فناوری خود مدد می‌رسانند. تحرک دانشجویان در سطح جغرافیای بین‌المللی زمینه‌های تسهیل انتقال فناوری و ظهور نوآوری‌های رادیکال را فراهم کرده، بازار علم و نظام عرضه و تقاضای آموزش عالی را نیرومند ساخته و تراکم و انباشت مناسبی از نیازها و کالاهای علمی و فرهنگی و نرم‌افزاری را سامان داده است. این تراکم که همراه با تنوع و غنای فرهنگی است، مزه حرکت توسعه علمی است.

امروزه، ظهور آموزش عالی به‌مثابه کسب و کار زمینه و فضای فراهم کرده است تا جذب دانشجوی خارجی و تحرک و جابه‌جایی آنان گسترده‌تر شود.

تحرک و جابه‌جایی دانشجویان^۱ نیز مبحث مستقلی است که از الگوهای مبعثت، محلی و خاص پیروی می‌کند، تأثیر روابط سیاسی کشورها در شکل و میزان این تحرک قابل اعتنا و توجه است.

مطالعات موجود در زمینه رابطه مقطع تحصیلی با تحرک دانشجویی قابل بررسی است؛ کسانی که سطح تحصیلات بالاتری دارند، تحرک بیشتری دارند (کیانوهایگ، ۱۹۸۸).

اکنون به موضوع جذب دانشجوی خارجی نه به عنوان اقدامی زینتی و حاشیه‌ای، بلکه به عنوان یکی از اقدامات و جنبه‌های بین‌المللی شدن آموزش عالی نگریسته می‌شود. سایر جنبه‌های آن در شکل ۱ مشاهده می‌شود.

شکل ۱. جنبه‌های مختلف بین‌المللی شدن آموزش عالی

مزایای بین‌المللی شدن آموزش عالی به قرار زیر است:

۱. ارتقای هویت ملی و ایزاری برای معرفی فرهنگ ملی (آیت و بیت، ۱۹۹۸)؛
۲. رشد پیوندهای اقتصادی، رشد رقابت اقتصادی، علم به عنوان وسیع اقتصادی؛
۳. گسترش امنیت ملی؛
۴. ارتقای تفاهم و درک متقابل بین‌المللی؛
۵. تقویت دیپلماسی و کاهش خصومت‌ها؛
۶. رشد اجتماعات علمی و جامعه‌پذیری علمی؛
۷. کاهش تعصبات و رشد تفکر انتقادی به عنوان اساس آموزش عالی؛
۸. ارتقای استانداردهای کیفیت؛
۹. تسهیل انتقال فناوری؛
۱۰. کاهش شکاف علم و فناوری بین جنوب و شمال (ذاکر صالحی و صالحی نجف‌آبادی، ۱۳۹۱).

اگرچه همه دانشگاه‌ها بین‌المللی و جهانی نیستند، همه آنها تحت تأثیر فرایندهای جهانی و جهانی شدن هستند (اسکات، ۱۹۹۸: ۱۲۲). دانشگاه‌ها امروزه تمام برنامه‌ها، فعالیت‌ها و همچنین قوانین و اصول مدیریت و کار خود را از طریق سیستم‌های مختلف الکترونیکی و جایی به اطلاع همگان می‌رسانند. وبسایت‌ها و کاتالوگ‌ها در ایجاد «ارتباط چندسویه و فعال» بین مردم، دانشجویان و دانشگاه‌ها نقش مهمی دارند. این امر موجب می‌شود که دانشگاه به نحو مردم‌سالارانه‌تری اداره شود و در برابر مردم و مشتریان خود پاسخگو باشد. از این‌رو، وضعیت «جهانی شده» جهان امروز، نظام ارتباطات و ماهیت رفتارهای دانشگاهی را دگرگون کرده است. از این دیدگاه، دلتی (۲۰۰۱) و اسکات (۱۹۹۸) برخی از شواهد و زمینه‌های جهانی شدن در آموزش عالی را به صورت زیر فهرست کرده‌اند:

- اینترنت و پست الکترونیکی ماهیت ارتباطات را تغییر داده‌اند و بخش عظیمی از دانش در فضای سایبر قرار داده شده است و زمان و فاصله دیگر موانعی برای گسب دانش و برقراری ارتباطات نیستند.
- دانشگاهیان امروزه به سهولت سیر و سفر می‌کنند. کنفرانس‌های بین‌المللی بیش از هر زمانی برگزار می‌شوند و دانشگاهیان فرصت‌ها و موقعیت‌های بیشتری برای ملاقات با هم‌تایان خود در سراسر عالم را دارند.
- پیوندها و تشکلهای شبکه‌های ارتباطی بین دانشگاهیان هر روز در حال افزایش است و شبکه‌های چند بعدی و چندگانه تحقیقاتی دانشگاهیان در سراسر جهان گسترش یافته است.
- فعالیت گروهی در تحقیقات و انتشار کتاب‌ها و مقالات آموختنی و جمع مؤلفان رو به افزایش است و دیگر آن تصور دانشمند و نویسنده گوشه‌نشینی و عری و تنها در حال منسوخ شدن است.
- آموزش عالی در حال استاندارد شدن بیشتر است.
- دانش‌فرامی‌آید در حال تحقق یافتن است؛ این امر در سیاست علم اروپا کاملاً دیده می‌شود. اتحادیه اروپا در زمینه تحقیقات سرمایه‌گذاری می‌کند و هزینه‌های پژوهشی را می‌پردازد.
- نه تنها مدرسان و استادان، بلکه سیر و سفر دانشجویان نیز افزایش یافته و تعداد دانشجویان خارجی جهان در حال افزایش است. دانشجویان نه تنها از کشورهای در حال توسعه، بلکه از کشورهای توسعه یافته نیز به کشورهای دیگر می‌روند (فاضلی، ۱۳۸۷).

دانشگاه‌های سراسر جهان به‌طور فزاینده به دنبال افزایش تحرک و جابه‌جایی بین‌المللی دانشجویان خود هستند. برای دانشگاهی که دانشجویان و کارکنانش فعالانه در برنامه‌های تبادل بین‌المللی شرکت می‌کنند، مزایای بالقوه متعددی وجود دارد. اساساً این امر می‌تواند به افزایش اعتبار بین‌المللی دانشگاه، فرصت محک خوردن در برابر نمونه‌های موفق، ظرفیت توسعه روابط بین‌المللی، تنوع جمعیت دانشجویان و همچنین تمام مزایای نهفته در تنوع دسترسی به بازارهای استخدامی بالقوه شود. اکنون دانشجویان به‌عنوان شهروندانی جهانی شناخته می‌شوند (سیسون و برنان، ۲۰۱۲).

هم‌اکنون کشور ایران با ضعف جدی در زمینه جذب دانشجوی خارجی روبه‌روست و مهم‌ترین چالش آن در حوزه راهبردی و سیاستگذاری است. پس از پرکردن این خلأ راه برای اقدامات عملی و تدبیر، اخت‌ها فراهم خواهد شد.

پرسش این است که در این بازار بین‌المللی سهم کشور ما چقدر است؟ علی‌رغم توسعه کمی جهشی در آموزش عالی ایران که موجب شده است تعداد دانشجویان از ۱۷۵ هزار نفر در سال ۱۳۵۷ به حدود ۴ میلیون و چهارصد هزار نفر در سال ۱۳۹۳ برسد، از نظر شاخص تعداد دانشجویان خارجی در چه وضعیتی هستیم؟ ضعف‌ها، قوت‌ها، فرصت‌ها و محدودیت‌های ما در این زمینه کدام‌اند؟ راهبرد کلان کشور در این زمینه چیست و راهبرد مطلوب و بهینه بر اساس دیدگاه‌های خبرگان و کارشناسان باید دارای چه ویژگی‌ها و ارکانی باشد؟ این مطالعه در جستجوی پاسخ به پرسش‌های زیر است.

۱- چه آموزه‌های نظری و تجربی در حوزه جذب دانشجویان خارجی وجود دارد؟

۲- نقاط ضعف و قوت، فرصت و محدودیت کشور در این زمینه کدام است؟

۳- راهبردهای دارای اولویت برای ارتقای کمی و کیفی جذب دانشجویان خارجی کدام‌اند؟